

GÖYGÖL RAYONU ŞƏRAİTİNDƏ BƏZİ FRANSIZ ÜZÜM SORTLARININ AMPELOQRAFİK TƏSVİRİ

M.M.ƏLƏKBƏROVA
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Hər bir üzüm sortu torpaq-iqlim şəraitinə və aqrotexniki tədbirlərə qarşı müəyyən xüsusiyyəti ilə səciyyələnir və tələbat göstərir. Bu baxımdan ayrı-ayrı rayonlarda becərilən üzüm sortlarının ampeloqrafik təsvirinin verilməsi çox vacibdir.

Açar sözlər: ampeloqrafik təsvir, aqrobioloji, təsərrüfat-texnoloji, üzüm

Üzümçülük elmi formalaşmazdan öncə ampeloqrafiya elmi üzüm sortlarının aqrobioloji və təsərrüfat-texnoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi ilə məşğul olmuşdur. Üzümçülük elmi tərəfindən isə üzüm bitkisinin aqrobioloji xüsusiyyətlərinə əsaslanan aqrotexnika işlənilib hazırlanmışdır. Tədqiqat illəri ərzində (2008-20012) öyrənilən üzüm sortlarının biomorfoloji xüsusiyyətlərinə dair əldə olunmuş nəticələr ümumiləşdirilmiş və yekun olaraq Göygöl rayonu şəraitinə uyğun sortların ampeloqrafik təsviri verilmişdir.

Şardone (Chardonnay)- texniki üzüm sortudur. Sortun vətəni Fransanın Burqundiya vilayətidir. Sortun fransızca adı Chardonnay adlanır və hərfi tərcümədə kol-kos basmış, alçaq boylu ağac mənasını verir. Şardone sortu daha geniş miqyasda Fransanın Burqundiya və Şampan vilayətlərində becərilir və ondan dünya şöhrətli şərablar istehsal olunur. Hazırda Şardone dünyada əkilən məşhur sortlar arasında 7-ci yerdə durur və ümumi əkin sahəsi təxminən 175 000 ha təşkil edir.

Morfoloji nişanələrinə və xüsusiyyətlərinə görə Şardone sortu Qərbi-Avropa ekoloji-coğrafi qrupuna (*Convar occidentalis Neqr.*) aiddir.

1998-ci ildə Kaliforniya Universitetinin apardığı DNK analizləri nəticəsində məlum olmuşdur ki, Şardone sortu Pino Nuar və Gouais Blank sortlarının təbii çarpazlaşması nəticəsində alınmışdır [1]. Sinonimləri Pino Şardone, Nuaren blan, Veyser Clevner, Morillon, Veysedler, Pino Blan, Vayt Pino və s. [2]. Ümumilikdə Şardone sortunun 95-ə qədər sinonimi mövcuddur.

Cavan zoğun (10-15 sm)uc hissəsi açıq yaşıl rəngli və üzəri cəhrayı ləkəlidir. Bu rəng cavan

zoğun aşağı hissəsi üçün də xarakterikdir (şəkil 1). Zoğun uc hissəsi yüngülcə tükcüklüdür, aşağı hissələr isə demək olar ki, çılpacdır. Zoğun uc hissəsin-dəki yarpaq çevrilmiş olub, gümüşü fonda cəhrayı haşiyəlidir, birinci cavan yarpaq açıq yaşıl-cəhrayı çalarlarla, sonrakı yarpaq açıq yaşıl, sonda yerləşən yarpaq isə ya-sıl və parlaqdır.

Birillik zoğ qabırğalıdır. Nisbətən nazik, qırmızı-boz rəngli, tünd qəhvəyi nöqtəlidir. Zoğların üzəri nazik mum təbəqəsi ilə örtülüdür. Zoğda buğumarası məsafə 8-11 sm arasında dəyişir.

Yarpaqları orta irilikdə olub, ölçüsü 13-18 x 12-17 sm-dir. Yarpaq ayası dəyirmi formadadır, bütöv, bəzən 3-5 pəncəli olub, xırda kəsiklidir. Kəsiklər formasına görə açıqdır. Yarpaq ayasının kənarlarında yerləşən dişiciklər geniş əsaslı üçbucaq və kümbəz şəkillidir.

Yarpaq ayası zəif tüklü və damarlıdır, damarların üzərində zəif tükcüklər mövcuddur. Yarpağın üst səthi yaşıl rəngli, qırıqlı və parıldayandır, kənarları aşağıya doğru əyilmişdir. Saplaq oyugu açıqdır və damarlarla haşiyələnmişdir.

Çiçək iki cinslidir. Erkəkcik 5 ədəd, bəzən 4-7 ədəd olur. Erkəkciyin uzunluğu-nun dişiciyin uzunluğuna olan nisbəti 1,2-ə bərabərdir və bu göstəriciyə görə erkək-çik qısa hesab olunur. Yumurtalıq şar şəkillidir, üzəri qabırğalıdır və dişicik sütuncuğuna keçid hissədə çiyin əmələ gəlir. Dişicik sütuncuğu qısadır, silindrik-konusvari formadadır. Dişicik ağızlığı nəzərə cərpacaq dərəcədə iridir. Çiçəkləri orta dərəcədə tökülür (48,7%).

Salxım orta böyüklükdə olub, ölçüsü 9-13 x 6-8 sm-dir. Salxım silindirik formalı və zəif pəncəlidir. Salxımda gilələr sıx, bəzən isə seyrək olur. Salxım

Şək.1. Şardone sortu: a) cavan zoğ b) çiçək, c) salxım

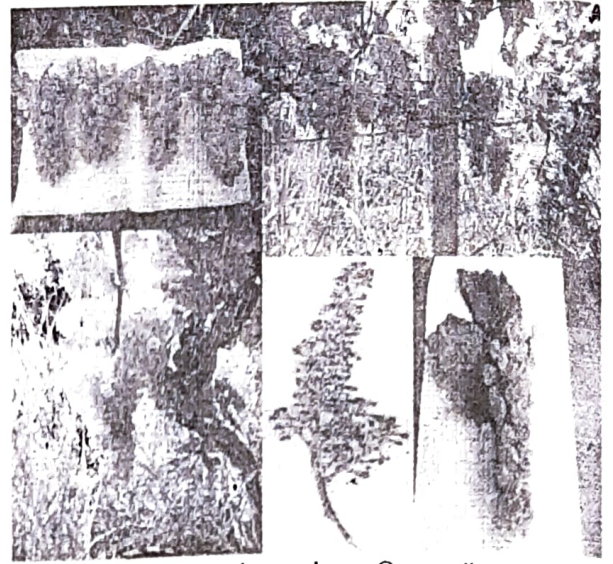
saplağı qısa və bərkdir (şəkil 3.3). Gilə saplağı kifayət qədər uzundur, yaşıl rəngdədir, enli konusvari yastıqca ilə nəhayətlənir. Yastıqca qəhvəyi, fırça isə yaşıl rəngdə olub, sonu qəhvəyi çalarlıdır. Salxımda gilələrin noxudlaşma dərəcəsi zəifdir.

Şəkillərdə Şardone sortunun cavan zoğu, yarpağı və çiçəyi bir başa skayner olunmuş, salxımı isə naturadan çəkilməmişdir. Digər sortların da təsvirində bu qaydaya əməl olunmuşdur.

Şardone sortunun gilələri orta irilikdə olub, orta çəkisi 1,26 qram, ölçüsü 10-13 x 10-12 mm, girdə formalı, rəngi sarı-qızılı çalarlı, qabığı nazik, lakin möhkəmdir. Ləti şirəli və axıcıdır. Toxum lətdən asan ayrılır. Sıxıldıqca lət qalığı az olur. Şirə çıxımı yüksəkdir (83,9%). Dadı adi, ahəngdar və tərəvətlidir. Gilənin tam yetişmə fazasında şirədə şəkərlilik 21,4% və turşuluq 8,4% olur. Gilədə əksərən 1-2, bəzən 2-3 toxum olur. Toxumun ölçüsü 3-5 x 1,5-2,5 mm olub, xırdadır, rəngi açıq qəhvəyidir. Toxumun dimdikciyinin ölçüsü 1,5-2,0 x 1,0-1,5 mm-dir.

Şardone sortunun Göygöl rayonu şəraitində biomorfoloji xüsusiyyətləri demək olar ki, sortun vətəni olan Fransa, xüsusilə də Burqundiya şəraitində göstərdiyi xüsusiyyətlərə uyğun olmuşdur. Fərq yalnız salxımın formasında aşkar edilmişdir. Belə ki, Göygöl rayonu şəraitində sortun salxımı silindrik formadadırsa, bundan fərqli olaraq Fransa şəraitində salxımın silindrik-konusvari və nəzərə çarpacaq dərəcədə qanadlı formalarına rast gəlinir [3]. Salxım orta ağırlıqda olub (123 qram), bir salxımda 93 ədəd gilə vardır.

Göygöl rayonu şəraitində Şardone orta dövrdə yetişən sort olub, vegetasiya müddəti (tumurcuqların açılmasından gilənin tam yetişkənliyinə qədər olan dövr) 145 gündür. Şardone sortu orta böyümə gücünə malikdir (zoğun uzunluğu-198 sm). Birillik zoğun yetişməsi çox yaxşıdır (92,4%).

Gözcüklər tez açılan olur. Ona görə gec yaz şaxralarından qorumaq lazımdır. Zoğlar güclüdür, ancaq budaqlanmalar gödəkdir.

Şardone bütün torpaq tipləri və iqlim şəraitinə yaxşı adaptasiya olunur, bir şərtlə ki, nəmlik yuxarı olmasın. Müxtəlif tip formalara və əkin sxeminə də uyğunlaşması yaxşıdır.

Xəstəlik və zərərvericilərə qarşı həssaslığı-sortun yarpaqları gilələrinə nisbətən mildium və oidiumla daha çox zədələnir. Yetişmə vaxtı yağışlar olarsa gilələr boz çürümə xəstəliyi ilə güclü sirayətlənir. Üzüm salxım yarpaqbükəni məhsuldarlığa çox pis təsir edir. Ümumiyyətlə, Şardone sortu Göygöl rayonu şəraitində mildiyə, oidium, antraknoz xəstəliklərinə qarşı davamlı və ya nisbətən davamlı, boz çürümə xəstəliyinə qarşı isə davamsız sort kimi qiymətləndirilmişdir. Şaxtaya və quraqlığa davamlı sortlar qrupuna aiddir.

Şardone sortu Göygöl rayonu şəraitində çox yüksək məhsuldarlıq göstərmişdir (117,5 s/ha). Azərbaycanın dağlıq rayonlarında öz kökü üzərində olan əkinlərdə və tənəyin orta gücə malik formalarında bar barması 9-10 gözə budandıqda, hər tənəkdə 3 bar manqası saxlandıqda yaxşı nəticə verir. Barlı zoğun bar əmsalı 1,5 və zoğun bar əmsalı isə 1,2-dir. Açılmayan gözcüklərin miqdarı tənəyin ümumi yükünün 13,5%-ni təşkil edir.

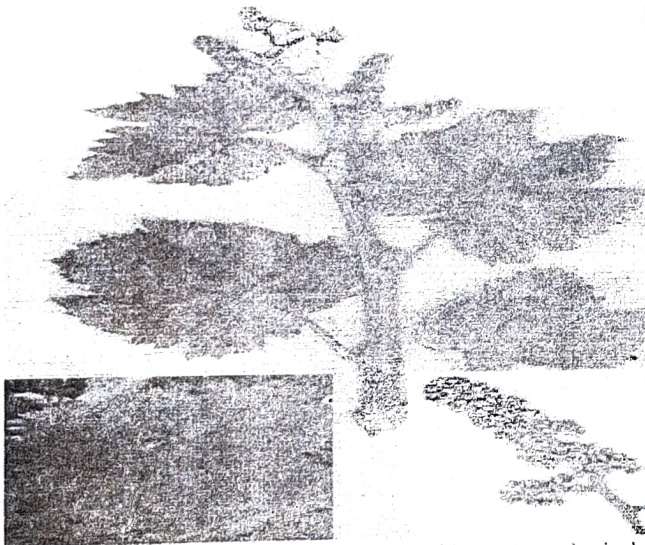
Yığım gec aparıldıqda şəkərlilik artır. Turşuluq yavaş-yavaş aşağı enir. Dağlıq rayonlarda tam yetişdikdə şəkərin turşuluğa olan nisbəti qənaətbəxş hesab olunur. Göygöl rayonunda süfrə və şampan şərəbləri üçün perspektivli sort hesab olunur.

Pino Fran - texniki üzüm sortu olub, morfoloji nişanələrinə və bioloji xüsusiyyətlərinə görə Qərbi Avropa ekoloji-coğrafi qrupuna (*Convar occidentalis Negr.*) aiddir. Pino Fran dünyada tanınmış, keyfiyyətli sortlar sırasında olmaqla, ondan hazırlanan şərəblər bu günə qədər öz imicini saxlaya bilmişdir. Belə ki, Fransanın Burqundiya, Elzas və Şampan vilayətlərində bu sortdan

hazırlanan şarablar brend hesab olunur. Sortun vətəni Fransanın Burqundiya vilayətidir. Sortun fransızca adı Pinot Franc və ya Pinot Noir (Qara pino) adlanır. Sortun sinonimləri Fransada "Pineau de bourgoyne, Franc Pineau, Noirien, Franc Noirien, Salvagnin, Morillon, Auvernat, Auvernaut noir, plant Dore, and Vert Dore", Almaniyada "Burgunder blauer, Blauer Spatburgunder, Clavner, lauer-Klavner, Schwarzer Riesling, Mohrchen, Schwarzer Burgunder", İtaliyada "Pinot nera", Avstriyada "Blauer Nurnberger", Macarıstanda "Nagyburgundi" və s. adlanır [4].

Cavan zoğ qəhvəyi zolaqlı, tünd yaşıldır. Zoğ tacı gümüşü rəngdə olub, yarpağının kənarları çaxırı qırmızıdır və yarpaq içəriyə doru bükülmüşdür. Zoğun uc hissəsi tükcüklüdür və tüklülük zoğun aşağı hissəsinə doğru davam edir. Zoğun birinci cavan yarpağı yaşıl fonda olub, üzəri çaxırı-qırmızı rəngdədir. Sonrakı yarpaq yaşıl rəngdə, üzəri çəhrayı ləkələrlə əhatə olunmuşdur. Cavan zoğun aşağı hissəsinə doğru yarpaqların rəngi yaşıl olub, üzərindəki çəhrayı ləkələr get-gedə azalır.

Şək. 2. Pino Fran sortu: a) cavan zoğ, b) yarpaq, c) çiçək d) salxım

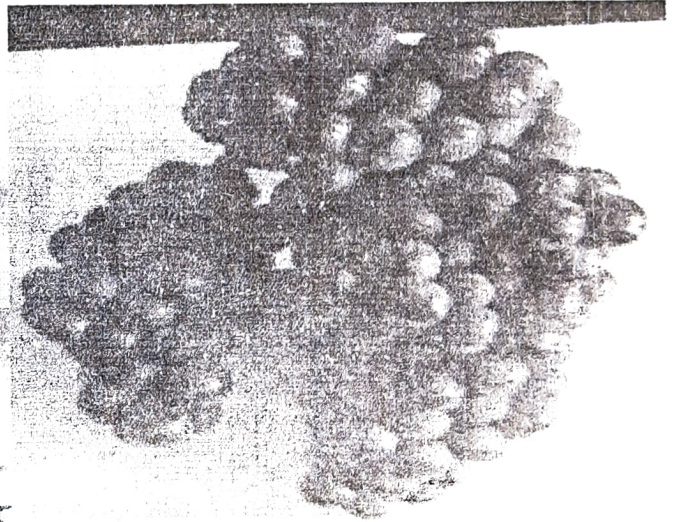
Birillik zoğ- az qabırğalı, nazik, açıq qəhvəyi rəngli, üzəri sıx mum təbəqəsi və tünd qəhvəyi nöqtələrlə örtülmüşdür. Buğumları daha intensiv və qəhvəyi rənglidir (Şəkil 2). Zoğda buğumarası məsafə 7-10 sm arasında dəyişir.

Yarpaqları orta irilikdə olub, ölçüsü 15-19 x 14-18 sm, forması dəyirmidir, 3-5 pəncəlidir, kənar pəncələr yuxarıya doğru dartılmışdır. Yuxarı kəsiklər açıqdır, dərinliyi orta olub, lirəşəkillidir. Aşağı kəsiklər bəzən açıq olub, az hissə ol-nur. Saplaq oyuğu nisbətən qapalı, bəzən açıq, açıq hissə ensiz, lirəvari, iti diblidir. Yarpaq ayasının pəncələrinin kənarları yumuru künbəz şəkillidir. Pəncələrin təpə və yan dişlərinin kənarları qabarıq və künbəz şəkillidir. Yarpaq ayası, açıq yaşıl rəngli,

tüklü və damarlıdır, damarların üzərində tükcüklər mövcuddur. Yarpağın üst səthi qı-rışlıdır.

Çiçək iki cinslidir. Erkəkcik 5 ədəd, bəzən 4-7 ədəd olur. Erkəkcik saplağı diş-cikdən bir qədər uzundur. Yumurtalıq enli konusvaridir. Dişicik ağzıçı dairəvidir. Çiçəklərin yaridan çox hissəsi tökülür (60,2%). Göygöl rayonu şəraitində çiçəkləmə zamanı klestoqamiya hallarına daha çox rast gəlinmişdir. Birillik zoğ- az qabırğalı, nazik, açıq qəhvəyi rəngli, üzəri sıx mum təbəqəsi və tünd qəhvəyi nöqtələrlə örtül-müşdür. Buğumları daha intensiv və qəhvəyi rənglidir. Zoğda buğumarası məsafə 7-10 sm arasında dəyişir.

Salxım orta irilikdə olub, ölçüsü 10-15 x 7-10 sm və orta çəkisi 138,8 qram təşkil edir. Salxım silindirik-konusvaridir, bəzən qanadlı formalarına da rast gəlinir. Salxımda gilələr sıx, bəzən isə çox sıx olur. Salxımda gilələrin sıx yerləşməsi bəzən onların deformasiyasına səbəb olur. Salxım saplağı möhkəm və qalın olub, tez oduncaqlaşandır. Daraq qalın və ətlidir. Gilə saplağı orta uzunluqda olub, konusvari yas-tıqca ilə nəhayətlənir. Salxımda gilələrin noxudlaşması zəifdir. Pino Fran sortunun gilələri

orta irilikdə olub, çəkisi 1,3 qram, ölçüsü 11-16 x 11-15 mm, girdə formalı, rəngi tünd-cəhrayı, qabığı nazik və möhkəmdir, üzəri mum təbəqəsi ilə örtülüdür. Pino Fran sortunun gilələri orta irilikdə olub, çəkisi 1,3 qram, ölçüsü 11-16 x 11-15 mm, girdə formalı, rəngi tünd-cəhrayı, qabığı nazik və möhkəmdir, üzəri mum təbəqəsi ilə örtülüdür.

Şirəsində turşuluğun və şəkərliliyin harmoniyası hesabına incə dada malik aromata var. Şirə çıxımı yüksəkdir (82,5%). Gilənin tam yetişmə fazasında şirədə şəkərlilik 20,5% və turşuluq 8,0% olur. Gilədə 1-2 toxum olur. Toxumun ölçüsü 3,5-6 x 2,5-4 mm olub, orta irilikdədir, rəngi açıq qəhvəyidir. Xalaza toxumun əsasına qədər uzanır. Toxumun dimdikciyinin ölçüsü 1,0-2,0 x 1,0-2,0 mm olub, orta irilikdədir.

Göygöl rayonu şəraitində Pino Fran sortunun biomorfoloji xüsusiyyətləri üzrə alınmış nəticələr, sortun vətəni olan Fransa şəraitində alınmış nəticələrlə uzlaşır və az fərq edir. Bu fərqlər əsasən cavan zoğun yarpağının rəngində, salxımın və gilənin formasında, gilənin qabığına və toxumunun sayında aşkar edilmişdir. Belə ki, Fransa şəraitində Pino Fran sortunun cavan zoğunun ilk yarpaqları yaşıl-sarı rəngdə olur, salxımın forması əsasən silindrik-konusvaridir, gilənin forması girdə və yumurta-varidir (ellipis formalı), gilənin qabığının qalınlığı orta və gilədə toxumun sayı əsasən 2-3 ədəd olur. Sortun ampeloqrafik təsvirinə dair fransız ədəbiyyatlarına istinad edərək belə qənaətə gəlmək olar ki, Pino Fran sortunun adaptasiya olunmaq qabiliyyəti yük-səkdir. Sort adaptasiya olunduğu hər zonada yeni xüsusiyyətlər qazanır. Bu xüsusiyyət onun yeni klonlarının yaranmasına səbəb olur. Göygöl rayonu şəraitində Pino Fran orta gec yetişən sort olub, vegetasiya müddəti 147 gündür. Pino Fran orta böyümə gücünə malik sortdur. Lakin Göygöl rayonu şəraitində özünü güclü sort kimi göstərmişdir. Birillik zoğun uzunluğu 216 sm təşkil etmişdir. Lakin zoğun yetişməsi qənaətbəxş səviyyədədir (88%).

Xəstəlik və zərərvericilərə qarşı dözümlülüyü - Sortun yarpaqları mildium və oudiuma gilələrdən çox tutulur. Salxım yarpaqbükəni ilə az sirayətlənir. Fransada - mildium və oidiuma orta dərəcədə dözümlüdür. Boz çürüməyə qarşı isə həssasdır. Şaxtaya davamlılığı yüksəkdir. Fransada isə yaz şaxtalarından əziyyət çəkir. Pino Fran sortu Göygöl rayonu şəraitində mildy, oidium, antraknoz xəstəliklərinə qarşı davamlı və ya nisbətən davamlı, boz çürümə xəstəliyinə qarşı isə davamsız sort kimi qiymətləndirilmişdir.

Mexaniki tərkibinə görə Pino Fran şərab sortudur. Pino Fran sortundan süfrə şərabı, yüksək keyfiyyətli şampan materialı və konyak materialı hazırlanır. Azərbaycanın suvarılmayan dağlıq rayonları üçün perspektivlidir.

Pino Fran sortu Göygöl rayonu şəraitində çox yüksək məhsuldarlıq göstərmişdir (152,8 s/ha). Sortun vətənindən fərqli olaraq Göygöl rayonunun torpaq-iqlim şəraitində Pino Fran sortunun əksər becərmə və haramı zoğları barlı olmuşdur.

Bundan başqa əksər hallarda bir gözdən iki zoğ inkişaf edərək, hər iki zoğun üzərində çiçək qrupu müşahidə edilmişdir. Adi halda isə bir gözdən inkişaf edən iki zoğun biri barlı, digəri isə barlısız olur. Göygöl rayonu şəraitində bar barmağı 10-12 gözə budandıqda, hər tənəkdə 3 bar manqası saxlandıqda yaxşı nəticə verir. Barlı zoğun bar əmsalı 1,4 və zoğun bar əmsalı isə 1,2-dir. Açılmayan gözcüklərin miqdarı tənəyin ümumi yükünün 17,9%-ni təşkil edir.

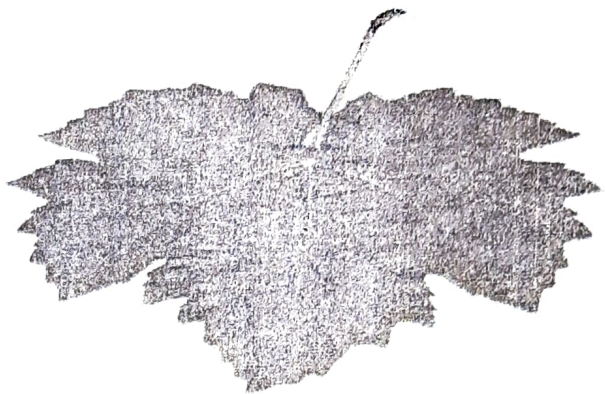
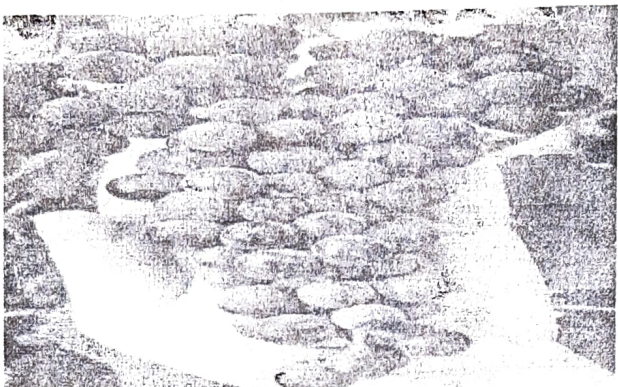
Petit Verdo - qırmızı şərabların istehsalında istifadə olunan texniki üzüm sortu olub, sortun vətəni Fransanın cənub-cərbində yerləşən, Bordo şəhərinə daxil olan Medoc rayonudur. Petit Verdo qırmızı şərabların hazırlanmasında əvəzsiz kupaj materialı hesab olunur. Sort gec yetişən olub, oduqca kaprizlidir və məhsuldarlığı aşağıdır. Soyuq iqlim şəraitində sortun yetişməsi gecikir, bəzən salxımın üzərində yetişməmiş, kiçik, yaşıl gilələr olur. Bu xüsusiyyətlərə görə sorta fransızca "Petit Verdot (petite-kiçik, verdor-yaşıl)" adı verilmişdir. Qeyd olunan xüsusiyyətlərə görə Petit Verdo sortunun becərilməsi iqtisadi cəhətdən o qədər də səmərəli hesab edilmir. Lakin texnoloji xüsusiyyətlərinə görə becərilməsi zəruridir. Hazırda Fransada Petit Verdo sortundan ibarət üzümlüklərin ümumi sahəsi təxminən 350 ha təşkil edir. Lakin Petit Verdo sortunda tanin maddələrinin mövcudluğu, onun aromatu digər sortlarla müqayisədə əvəz edilməzdir. Bu baxımdan sort şərab istehsalçılarının daim maraq dairəsindədir. Belə ki, Bordonun məşhur kryu, qırmızı şərablarının indiyə qədər öz brendini saxlamasında Petit Verdo sortunun rolu böyükdür və keyfiyyətli şərabın alınmasında əvəzsiz kupaj materialıdır. Sort morfoloji nişanələrinə və bioloji xüsusiyyətlərinə görə Qərbi Avropa ekoloji-coğrafi qrupuna (*Convar occidentalis* Neqr.) aid-dir. Ədəbiyyatlarda sortun Petit Verdau, Verdot Rouge, Carmelin, Verdot, Heran, Lambrusque və s. kimi sinonimlərinə rast gəlinir [5].

Tədqiqat işinin yekun nəticələrinə əsasən Göygöl rayonu şəraitində sortun am-peloqrafik təsviri aşağıdakı kimi verilmişdir.

Cavan zoğ (10-15 sm) yaşıl-ağ rəngli və zəif tükcüklüdür. Zoğ tacı sarıya çalan gümüşü rəngdədir. Zoğun birinci cavan yarpağı limonu-sarı, sonrakı yarpaq açıq yaşıl kənarları limonu-sarı rəngdədir. Cavan zoğun aşağı hissəsinə doğru yarpaqlar açıq yaşıl rəngdə olub parlaqdır (şəkil 3).

Birillik zoğ ağ qabırğalı, açıq qəhvəyi rəngli, üzəri üstüyə bənzər tüklə örtülüdür. Yarpaqları orta irilikdə olub, ölçüsü 15-18 x 14-18 sm, forması dəyirmidir, 3-5 pəncəlidir. Yuxarı və aşağı kəşiklər açıqdır, dərinliyi qısadır, yarıqşəkillidir. Saplaq oyucu nisbətən qapalı, açıq hissə ensiz, iti diblidir. Yarpaq ayasının pəncələrinin kənarları üçbucaq şəkillidir. Pəncələrin təpə və yan dişlərinin kənarları geniş əsaslı üç-bucaq şəkillidir. Yarpaq səthi zəif tünd yaşıl rəngli, zəif tüklü, damarlı və qırıqlıdır. Petit Verdo sortunun çiçəyi iki cinslidir. Erkəkcik 5 ədəd, bəzən 4-7 ədəd olur. Erkəkcik saplağı dişicikdən bir qədər uzundur. Çiçəyinin yarısı tökülür (52,4%).

Şək. 3. Petit Verdo sortu: a) cavan zoğ b) çiçək, c) salxımı d) yarpaq

Salxım orta irilikdə olub, ölçüsü 11-16 x 8-11 sm və çəkisi 113,2 qramdır. Salxım silindrik-konusvari, bəzən isə qanadlı formada olur. Salxımda gilələr seyrək, bəzən isə sıxdır. Salxım saplağının möhkəmliyi və oduncaqlaşması ortadır. Gilə sap-lağı orta uzunluqda olub, konusvari yastıqca ilə nəhayətlənir. Gilə yastıqcadan asan ayrılır. Fransa şəraitində Petit Verdo sortunun salxımına gilələrin noxudlaşma dərəcəsi yüksək olsa da, Göygöl rayonu şəraitində sort zəif noxudlaşma xüsusiyyətinə malik olmuşdur. Hətta sort güclü adaptasiya xüsusiyyətinə malik olmaqla illər ötdükcə gilələrin noxudlaşma dərəcəsi azalmış və salxım xarakterik görünüş almışdır (şəkil 3.8).

Petit Verdo sortunun gilələri kiçik olub, ölçüsü 11-14 x 10-13 mm, çəkisi 1,19 qram, girdə formalı, qabığı göy-qara rəngdədir, orta qalınlıqdadır və möhkəmdir, üzə-ri mum təbəqəsi ilə örtülüdür. Lət qabıqdan asan ayrılır. Lət qalığı az olur. Ləti şirəlidir, şirəsi çəhrayı rəngdədir, aromatlidir. Şirə çıxımı yüksəkdir (81,5%). Gilənin tam yetişmə fazasında şirədə şəkərlilik 20,2% və turşuluq 9,4% olur. Gilədə 1-2 ədəd, bəzən 2-3 ədəd toxum olur. Toxumun ölçüsü 4-6 x 2,5-3 mm olub, orta irilikdədir, rəngi açıq qəhvəyidir. Toxumun dimdikciyinin ölçüsü 1,5-2,0 x 1,0-2,0 mm olub, orta irilikdədir.

Petit Verdo sortunun Göygöl rayonu şəraitində müşahidə olunan biomorfoloji xüsusiyyətləri sortun vətəni olan Fransa şəraitində təsvir olunmuş xüsusiyyətlərə uyğundur. Müqayisə zamanı fərq

yalnız yarpağın formasında, salxımın ölçüsündə və gilələrin noxudlaşmasında müəyyən olmuşdur. Belə ki, Göygöl rayonu şəraitində Petit Verdo sortunun yarpağı dəyirmi formada, salxımı orta irilikdə və salxımda gilələrin noxudlaşma dərəcəsi zəif olmuşdursa, Fransa şəraitinə uyğun ampeloqrafik məlu-matlarda sortun yarpağı ürəkvari formada, salxımı kiçik ölçülü və gilələrin noxudlaş-ması yüksək dərəcədə təsvir olunmuşdur [6].

Göygöl rayonu şəraitində Petit Verdo gec yetişən sort olub, vegetasiya müddəti 154 gündür. Petit Verdo sortu Göygöl rayonu şəraitinə orta böyümə gücünə malik sort ol-maqla birillik zoğun yetişməsi yaxşıdır. Burada birillik zoğun uzunluğu 163 sm və yetişmə dərəcəsi 93,3% təşkil etmişdir.

Petit Verdo sortunun mildiuma davamlılığı ortadır. Oidium və boz çürüməyə qarşı həssasdır. Salxım yaraq bükəninə tez tutulur. Şaxtaya davamlılığı orta dərəcədədir. Petit Verdo sortu Göygöl rayonu şəraitində mildiy, oidium, antraknoz xəstəliklərinə qarşı davamlı və ya nisbətən davamlı, boz çürümə xəstəliyinə qarşı isə davamsız sort kimi qiymətləndirilmişdir.

Petit Verdo sortu Göygöl rayonu şəraitində öz vətənidən fərqli olaraq yüksək məhsuldarlıq göstərmişdir (111,6 s/ha). Göygöl rayonu şəraitində bar barmağı 8-9 gözə budandıqda, hər tənəkdə 3 bar manqası saxlandıqda yaxşı nəticə verir. Barlı zoğun bar əmsali 1,8 və zoğun bar əmsali isə 1,5-dir. Açılmayan gözcüklərin miqdarı tənəyin ümumi yükünün 17,5%-ni təşkil edir.

Tədqiqat zamanı aydın olmuşdur ki, Göygöl rayonu şəraitində əkilib-becərilən introduksiya

olunmuş texniki üzüm sortlarının (fransız) vegetativ və generativ orqan-ları sorta məxsus səviyyədə inkişaf etmiş və bu da sortun məhsuldarlığının yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Məhz buna görə də

bu sortların təsərrüfatlarda becərilməsi və sahəsinin genişləndirilməsi üzümçülüynün və emal sənayesinin inkişafına müsbət təsir göstərə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Bettiga L.J. Wine Grape Varieties in California. Press of University of California, 2003, p. 45. 2. Sweet N.L. Chardonnay History and Selections at FPS // FPS Grape Program Newsletter, Foundation Plant Services, November 2007, p. 20-36. 3. Girard M., Couprie I. Vigneron charentais. Chambre d'Agriculture, France, 2002, p. 6. 4. Bettiga L.J. Wine Grape Varieties in California. Press of University of California, 2003, p. 107. 5. Пти Вердо. ALCOGOLSU-информационный алкогольный портал, 02.05. 2012, [<http://alcogolsu/page.php?id=1162&alpha=1&slog>] 6 Description of world vine varieties. Organisation internationale de la vigne et du vin, Paris, 2009, p. 165.

Ампелографическое описание некоторых французских сортов винограда в условии Гейгельского района

М.М. Алекперова

Каждый сорт винограда обладает новые особенности в различных почвенных – климатических условиях. Поэтому, ампелографическое описание сортов винограда весьма важно для виноградарей. В статье представлены материалы по изучению агробиологических и хозяйственно-технологических особенностей французских сортов винограда (Шардоне, Пино Фран, Пти Вердо) в условиях Гейгельского района.

Ключевые слова: ампелографическое описание, агробиологическое, хозяйственно-технологический, виноград

The ampelographic description of French grape sorts (Chardonnay, Pinot Franc and Petit Verdot) in the conditions of Goygol

M.M. Alakbarova

Each grape sorts take new features in different soil-climatic conditions. Therefore, ampelographic description of grape sorts is important for wine-growers.

In article are presented materials on studying of agro-biological and economic – technological characteristics of French grape sorts (Chardonnay, Pinot Franc and Petit Verdot) in the conditions of Goygol.

Key words: ampelographic description, grape, agro-biological, economic – technological